

Оргієць Д.О.,

*курсант факультету
економічно-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Сердюк Л.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та
історії держави і прав
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ВИМОГА РОЗУМНОГО ПРИСТОСУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА КРИТЕРІЇ

Кількість повідомлень громадян, що звертаються до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за захистом від дискримінації у зв'язку із відмовою в розумному пристосуванні, за останні роки суттєво збільшилась. Насамперед, судячи зі звернень громадян, причинами відмови у розумному пристосуванні часто стає елементарна відсутність знань щодо суті цього поняття та нерозуміння обов'язку його застосування надавачами послуг у різних сферах життя [1, с. 3]. Не виключенням є і працівники поліції, які під час надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, своїми «несвідомими» діями самі можуть стати порушниками прав людини і спровокувати до дискримінації громадян.

Слідчий Національної Поліції України в місті Києві під час допиту свідка не дозволив незрячому адвокату користуватись ноутбуком і диктофоном, а також попросив супроводжуючого адвоката залишити приміщення. Незрячий адвокат подав до слідчого письмову заяву про необхідність застосування розумного пристосування щодо нього через його інвалідність. Слідчий проігнорував свій обов'язок пристосуватись, аби уникнути дискримінації, і відмовив незрячому адвокату. На підставі відмови слідчого застосовувати розумне пристосування, а саме дозволити незрячому адвокату використувувати технічні засоби під час допиту свідка й ознайомлення зі справою (комп'ютер і диктофон), адвокатом було направлено скаргу до поліції щодо порушення ч. 1 ст. 161 Кримінального Кодексу України. У цьому випадку слідчий НПУ відмовився застосовувати розумне пристосування, таким чином, вдався до дискримінації за ознакою інвалідності [1, с.26].

Зазначимо, що дана ситуація притаманна не лише Україні. Так, аналіз скарг на поліцейську службу в Онтаріо показує, що проблеми з правами людини можуть виникати практично в будь-якій частині діяльності поліції. Хоча деякі з цих нарікань стосуються дійсно навмисних актів дискримінації з боку окремих співробітників поліції, більшість – ні, тому що явно пов'язані з пробілами в політиці, процедурах і практиці або відсутністю теоретичних знань [2].

Визначення розумного пристосування в українському законодавстві повністю запозичене з тексту Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю» [3], як «внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і підходящих модифікацій і коректив, що не становлять непропорційного чи не виправданого тягаря, для цілей забезпечення реалізації або здійснення особами з інвалідністю нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод». І хоча зазначена Конвенція була ратифікована Україною ще у грудні 2009 року, практика застосування розумного застосування так і не стала поширеною, що, напевне, пов'язано з незрозумілістю цього нового для національної правової доктрини терміно-поняття.

З першого погляду на національне законодавство можна дійти висновку, що обов'язок застосовувати розумне пристосування в Україні покладається на юридичних осіб приватного та публічного права лише відносно людей з інвалідністю. Однак, І. Федорович наголошує на тому, що оскільки в Україні загалом заборонена дискримінація й встановлено принцип недискримінації, розгляд практики Європейського Суду з прав людини, рішень Європейського Суду Справедливості дає можливість вивести поняття обов'язку застосовувати розумне пристосування (або простіше – пристосовуватися) із загальної заборони дискримінації. Адже дискримінація має різні прояви й заборонена за широким відкритим переліком ознак [1, с.15]

Розумне пристосування може застосовуватися не лише за ознакою інвалідності. У разі коли внесення коректив до звичного порядку потрібне через те, що у людини є певна ознака, – це також розумне пристосування. Надаючи поліцейські послуги, поліцейські мають упевнитися, що їхні дії не призводять до привілеїв чи обмежень, пов'язаних не лише з певними ознаками людини: раса, колір шкіри, політичні, релігійні й інші переконання, стать, вік, інвалідність, етнічне та соціальне походження, громадянство, сімейний та майновий стан, місце проживання, мова. До цих ознак зазвичай можуть належати і ті, що не вказані прямо: стан здоров'я, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, статус внутрішньо переміщених осіб, рівень освіти, професія, спосіб життя, наявність судимості, навіть – невисокий зріст чи велика вага людини.

Наприклад, якщо до поліції звертається жінка – жертва домашнього насильства, – розумним пристосуванням було б запитати в неї, чи вона хоче, щоб її опитувала жінка-поліцейська. Іншим прикладом розумного пристосування за ознакою здоров'я є можливість забезпечити відвідувачу поліції, який не чує,

спілкування з співробітником, який знає жестову мову, або ж запросити перекладача, який володіє навичками ретранслятора жестової мови.

Якщо ж до відділу Національної поліції звернулася людина, що пересувається на інвалідному візку, розумним пристосуванням буде впевнитись, чи зможе ця людина самотійно дістатися до потрібного кабінету/працівника, або ж за умови відсутності ліфту та/або недоступних приміщень, організувати можливість проведення зустрічі такої людини та відповідних працівників поліції на першому поверсі або в іншому приміщенні, якщо перший поверх відділу недоступний.

Випадком розумного пристосування за ознакою статі може слугувати і така гіпотетична ситуація. До відділу Національної поліції доставили людину, яка зовні виглядає як жінка, вдягнена як жінка, має макіяж. Але документи, які вона показує поліцейським, – на чоловіче ім'я. Також особа надала довідку про те, що вона перебуває в процесі корекції зміни статі. У цьому випадку розумним пристосуванням під час обшуку (якщо це необхідно) буде огляд жінкою-поліцейською. У випадку необхідності опитати трансгендерну людину й заповнити протокол – розумним пристосуванням буде запитати, як правильно звертатися до людини (в якому роді та яким ім'ям, ім'я може відрізнятися від паспортних даних). Звичайно, у протоколі потрібно згідно з законом вказувати паспортні дані (ім'я й стать), але до людини можна й потрібно звертатися в тому роді й за тим ім'ям, яке вона обрала [4].

Ще один приклад розумного пристосування – інформація про поліцейські послуги мовою національних меншин та етнічних громад, що проживають у цьому місті.

Таким чином, розумне пристосування – це індивідуальне рішення, яке потрібне саме цій людині для вирішення саме цієї проблеми. Часто розумне пристосування потрібно застосувати одноразово або лише для певної ситуації. Потрібно пам'ятати, що питання забезпечення універсального дизайну та доступності до державної установи, які в деяких випадках ототожнюють з поняттям розумного пристосування, лежить у межах компетенції не лише поліції, але й інших органів державної влади та місцевого самоврядування. Однак питання застосування розумного пристосування в одному конкретному випадку – це компетенція лише працівників поліції.

Однак, необхідно пам'ятати, що не всі заходи, яких може потребувати людина з певними ознаками для забезпечення реалізації її прав, будуть заходами розумного пристосування. Як зазначено у визначенні, такі заходи не повинні накладати на працівника поліції надмірний чи невинуватий тягар. Перший важливий критерій «розумності» – ефективність пристосування. Чи справді обране рішення усуває бар'єр і веде до бажаного результату «нарівні з іншими»?

Другий критерій – це його ненадмірність. Тобто людина, яка несе відповідальність за забезпечення прав людини, повинна встановити, яка кількість ресурсів (часових, людських, матеріальних) потрібна для того, аби за-

безпечити саме таке розумне пристосування. І це немає призводити до збитків чи порушення законодавства.

Використані джерела:

1. Федорович І. Розумне пристосування: від теорії до практики. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/13736.pdf>.

2. Human rights and policing: Creating and sustaining organizational change. URL: <http://www.ohrc.on.ca/en/human-rights-and-policing-creating-and-sustaining-organizational-change/5-complaints-and-allegations-against-police>.

3. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

4. Федорович І. Порадник із запобігання та протидії дискримінації для працівників поліції. Київ : Рада Європи, Видавництво «Фенікс», 2017. 48 с.

*Перепьолкін Д. С.,
студент юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна*

*Науковий керівник:
Перепьолкін С. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного
права ННІ права та міжнародно-
правових відносин Університету
митної справи та фінансів*

ЩОДО ТИПОЛОГІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ

Права людини – комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, обумовлених фактом існування людини в суспільстві.

В залежності від реалізації людських потреб права людини в процесі їх історичного розвитку прийнято поділяти на три основні покоління.

Перше покоління прав людини (XVII – XVIII ст.) є основою індивідуальної свободи. Його поява була обумовлена потребою забезпечити захист людини від державної сваволі, по-перше, й гарантувати формальну рівність людей перед законом та судом, по-друге. До переліку основних прав першого покоління належать: право на життя, право на свободу, право власності та ін. Необхідно також відмітити, що рівність гарантована правами першого покоління є відмінною від того значення, яке вкладає в слово рівність сучасне суспільство. Так наприклад, в політичній сфері рівність у реалізації права бути обраним застосовувалась лише до багатих, білих чоловіків. Тим не менш саме на цьому етапі розвитку людства виникає ідея, що люди є рівними перед зако-